

تحت نظر بودن متهم توسط ضابطین نظامی در جرایم مشهود،

در پرتو آیین دادرسی کیفری و قوانین نیروهای مسلح

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۷/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۳/۱۲)

رحمان هدایتی چنانی^۱

نویسنده، مؤلف و پژوهشگر در زمینه حقوق

فارغ التحصیل از دانشگاه‌های آزاد اسلامی واحد لاهیجان پیام نور و دانشگاه امام علی (ع) تهران

چکیده

شناخت مشکلات یکی از اولین فعالیت‌هایی است که در تحول سازمانی انجام می‌گیرد. در واقع آسیب‌شناسی به شیوه‌ای قانونمند بخشی جداناپذیر از روش‌شناسی به تحول سازمانی اعتبار می‌بخشد. قوانین کیفری نیروهای مسلح، در میان اهداف کیفرها، بیش از همه به بازدارندگی توجه نموده‌اند. در اجرای ماده ۴۴ آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات و الحاقات و ذیل ماده ۴۶ از قانون مذکور، ضابطین دادگستری فقط در صورتی متهم را می‌توانند بازداشت نمایند که قراین و امارات قوی بر ارتکاب جرم مشهود توسط وی وجود داشته باشد. که در هر حال ضابطان نمی‌توانند بیش از ۲۴ ساعت متهم را تحت نظر قرار دهند که این قانون قابل تسری بر تکالیف ضابطین نظامی در نیروهای مسلح در خصوص متهمان نظامی (اعم از کارکنان وظیفه و پایور) نیز می‌باشد. در این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی سعی در بررسی آثار تحت نظر بودن متهمان نظامی بیش از ۲۴ ساعت توسط ضابطین نظامی در جرایم مشهود با رویکرد بر یگانهای نظامی خواهیم داشت.

واژگان کلیدی: کارکنان پایور و وظیفه، سازمان قضایی نیروهای مسلح، بازداشت، آیین

نامه انضباطی

مقدمه

بعضاً ضابطین نظامی تحت عناوین مختلف (اعم از ناقص بودن تحقیقات و نقص پرونده وایضاً عدم امضای به موقع نامه اصلی ضم پرونده توسط فرماندهان و مسئولان یگان عمده و دور بودن مسافت تا محل دادرسی نظامی و امکان عدم حضور به موقع متهم) ممکن است که متهمان نظامی (اعم از کارکنان وظیفه و پایور) را بیش از ۲۴ ساعت در یگان نظامی تحت نظر قرار داده و برای توجیه این امر ممکن است به مفاد تنبیهات آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح تمسک بسته، بدان معنا که مدت ۲۴ ساعت برای عنوان جرم ارتكابی، و در صورت حاضر نشدن به موقع پرونده جهت اعزام متهم به مرجع قضایی در موعد مقرر، آنگاه بازه زمانی دیگری را تحت عنوان تخلفات انضباطی (وفق عناوین جدول تنبیهات آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح که در خصوص تخلفات کارکنان نیروهای مسلح بوده نه ارتكاب جرم) متهم را تحت نظر قرارداد و بعضاً این مورد به بازداشت غیر قانونی متهم در محل بازداشتگاه یگان نظامی منتج شده و علاوه بر تضییع حقوق متهم، امکان شکایت متهم از مسئولین مربوطه وفق قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح را داشته و حتی امکان خودزنی و خودکشی متهم و آثار سوء برای یگان نظامی را داشته که همه این عوامل باعث افزایش حجم پرونده در سازمان قضایی نیروهای مسلح می گردد.

لازم به ذکر است مبحث جرم و تخلف از لحاظ آثار برخورد قانونی در نیروهای مسلح کاملاً یک مقوله مجزا بوده و تلفیق عناوین این دو موضوع با یکدیگر موجبات برخورد های خارج از ضوابط و مندرجات قوانین نیروهای مسلح می گردد. لکن عنوان جرم باید توسط قانونگذار، صراحتاً در قانون مجازات اسلامی و قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح قید گردیده و جرم انگاری شده و ایضاً برای آن جرم مجازات نیز در نظر گرفته شده باشد. چنانچه ضابطین نظامی در نیروهای مسلح و یگانهای نظامی در خصوص بازداشت متهم بیش از ۲۴ ساعت اقدام نموده و پس از کشف جرایم مشهود و قبل ارسال پرونده متهم به مرجع محترم قضایی تخطی نموده و تحت عناوین مندرج در آیین نامه انضباطی همچون عدم رعایت قوانین و مقررات یا ارتكاب اعمال خلاف شئونات نظامی و غیره که جملگی آنها

تخلف بوده نه جرم، و متعاقباً حق و حقوق متهمان نظامی در این موارد تضییع گردد، آنگاه متهمان نظامی پس از مراجعه به مرجع محترم قضایی می توانند از ضابطان و مسئولان یگان خود و افرادی که اوراق بازداشت غیر قانونی آنها را امضاء نموده اند، بالاخص ارشد ترین نفر دستور دهنده بازداشت خود به اتهام اعمال تنبیهات خارج از محدوده اختیارات فرماندهی و آیین نامه انضباطی، مستفاد از ماده ۴۹ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح در خصوص تنبیهات غیر قانونی مافوق بر علیه مادون اقدام نموده که صدور حکم مقتضی در راستای ثبوت جرم مربوطه از دو ماه تا یکسال حبس و هرگاه موجب قوانین جزایی دیگر مستلزم حد یا قصاص یا دیه باشد به آن مجازات نیز فرماندهان و مسئولین مربوطه محکوم خواهند گردید.

بخش اول: پیشینه تحقیق

در مورد پیشینه تحقیق هم باید گفت که هیچ کار علمی در قالب کتاب، مقاله، یا رساله، درباره تخطی ضابطین نظامی در زمینه تلفیق جرم و تخلف و منتج شدن به بازداشت بیش از ۲۴ ساعت متهمان نظامی (اعم از کارکنان وظیفه و رسمی (پایور)) در جرایم مشهود، با تمسک غیر قانونی به جدول تنبیهات آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح در دسترس نیست. از این رو، دستاوردهای مقاله پیش رو می تواند به شناسایی دقیق و جرم انگاری در این زمینه و بیان کاستی های متون مربوطه در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹ بیانجامد.

بخش دوم: اهداف تحقیق

- اهداف علمی : اهداف علمی تحقیق کنونی، تبیین تفاوت جدول تنبیهات آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح در خصوص اختیارات بازداشت کارکنان وظیفه و پایور(رسمی) نیروهای مسلح و عناوین مجرمانه ذکر شده در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹ جهت پیشگیری از وقوع جرایم تحت الشعاع اجرای ماده ۴۴ آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات و الحاقات و ذیل ماده ۴۶ از قانون مذکور و منتج

شدن به مفاد پایانی مندرج در ماده ۴۹ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح در خصوص تنبیهات خارج از اختیارات قانونی فرماندهان و مسئولان رده مافوق در نیروهای مسلح بر علیه نیروهای تحت امر مادون (اعم از کارکنان پایور و وظیفه) می باشد.

- اهداف کاربردی: اهداف کاربردی تحقیق نیز دقت در مکاتبات نیروهای مسلح با مراجع قضایی و دقت و کنترل دقیق پرونده های قضایی یگانهای نیروهای مسلح توسط دادستان های نظامی و ایضاً تحقیق دقیق از متهمان نظامی بالاخص کارکنان وظیفه با سواد کمتر که توان دفاع از حق و حقوق خود را ندارند، توسط دادیار یا بازپرس نظامی در دادرسی نظامی مبنی بر عدم بازداشت بیش از ۲۴ ساعت متهم قبل ارسال پرونده به مرجع قضایی و ایضاً هوشیاری مضاعف فرماندهان و مسئولان و ضابطین نظامی در نیروهای مسلح در تکرار جرم مذکور و همچنین کاهش حجم پرونده در محاکم نظامی از لحاظ شکواییه هایی با موضوع منطبق با مفاد پایانی ماده ۴۹ قانون مجازات نیروهای مسلح می باشد. پیشنهاد راهکارهای لازم در این مقوله خود گویای ضرورت انجام این تحقیق است.

بخش سوم: سوالات تحقیق

الف) سوالات اصلی

۱. آیا ضابطین نظامی در نیروهای مسلح و یگانهای نظامی در خصوص بازداشت متهم بیش از ساعت ۲۴، با ادعای تکمیل نبودن پرونده، می توانند به اختیارات فرماندهان در بازداشت، وفق مقاد مندرج در جدول تنبیهات آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح تمسک جویند؟ (بدان معنا مثلاً از کارکنانی که اتهام درگیری یا ورود مواد مخدر به یگان نظامی است (اعم از پایور یا وظیفه) قبل از ارسال پرونده به دادرسی نظامی استان محل وقوع جرم، فرمانده مربوطه با تمسک به اختیارات جدول تنبیهات آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح، فرد متهم نظامی را تحت عنوان عدم رعایت قوانین و شئون نظامی، بجای ۲۴ ساعت ۴۸ یا بیشتر بازداشت نماید؟)

۲. مسئول بازداشت غیر قانونی متهم نظامی از کارکنان پایور (رسمی) یا وظیفه بیش از ۲۴ ساعت در یگانهای نیروهای مسلح صراحتاً چه کسی است؟

ب) سوالات فرعی تحقیق

۳. اگر به محض وقوع جرم در یگان نظامی، ضابطین نظامی وفق آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات، در بازه زمانی یک ساعت آن را به دادستان نظامی استان محل وقوع جرم اطلاع ندهند، و به گمان خود مبنی بر اینکه با رعایت قوانین بعد ۲۴ ساعت پرونده و متهم به مرجع قضایی اعزام می گردند و نیازی به اطلاع دادستان نظامی استان نیست، آیا اقدام خوسرانه ضابطین نظامی می تواند مصداق جرم کتمان حقیقت تلقی شود؟
۴. آیا ضابطین نظامی می توانند در زمان قانونی بازداشت متهم در بازداشتگاه یگان نظامی قبل از ارسال پرونده به دادسرای نظامی استان محل وقوع جرم، برای تنبیه متهم نظامی (اعم از پایور و وظیفه)، محل بازداشتگاه یگان را با آب خیس نمایند تا متهم نتواند در بازداشتگاه بنشیند یا استراحت کند (در طول ۲۴ ساعت بازداشت قبل ارسال پرونده به مرجع قضایی)، یا برای تنبیه بیشتر، از خوردن و آشامیدن او به جهت گرسنگی یا تشنگی (صرف نهار یا شام یا نوشیدن آب) و یا استفاده از سرویس بهداشتی برای او بنا بر نیاز امتناع نمایند؟
۵. چنانچه متهم نظامی (بالاخص از کارکنان پایور(رسمی)) در بازداشتگاه یگان نظامی در طول ۲۴ ساعت قبل اعزام به دادسرای نظامی استان یا سازمان قضایی نیروهای مسلح باشد، آیا ضابطین نظامی با هماهنگی فرمانده یگان عمده می توانند از بیم فرار او لاستیک خودوی متهم را پنچر نمایند؟ و یا در محتویات تلفن همراه متهم که در بازداشتگاه است و وسایل او تحت اختیار ضابطان است برای کشف محتوای مجرمانه، در آن تجسس نمایند؟
۶. چنانچه فرد غیر نظامی وارد یگان نظامی شود، بدان معنا مثلاً وکیل یک سرباز متوفی برای پیگیری پرونده و پرداخت دیه به یگان نظامی رجوع نماید و از روی عدم آگاهی و برحسب اشتباه بجای مراجعه به قسمتهای بازرسی و قضایی یگان نظامی به محدوده حساس زاغه و مهمات یگان وارد شود و یا این اتفاق برای خانواده یک سرباز که برای تسویه حساب یگانی به پادگان مراجعه کنند حادث شود، آیا ضابطین نظامی با تلقی و تمسک بر مفاد ماده ۵۰۳ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازاتهای بازدارنده مصوب ۱۳۷۵ و اصلاحات

۱۳۹۹) مبنی بر قصد سرقت یا نقشه برداری یا کسب اطلاع از اسرار سیاسی - نظامی و امنیتی، می‌توانند ۲۴ ساعت آن افراد غیر نظامی را در بازداشتگاه یگان نظامی بازداشت نمایند؟

بخش چهارم: فرضیه‌های تحقیق

الف) فرضیات اصلی

۱. خیر- مبحث جرم و تخلف از لحاظ آثار برخورد قانونی در نیروهای مسلح کاملاً یک مقوله مجزا بوده و اقدام غیر قانونی ضابطین نظامی مشمول ماده ۴۹ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ در خصوص تنبیهات غیر قانونی مافوق بر علیه مادون خواهد بود.

۲. از آنجایی که اوراق مربوط به بازداشت متهم نظامی باید به امضای فرمانده و مافوق او) ارشدترین مقام نظامی در یگان) برسد، لذا قطع نظر از اینکه ضابطین نظامی و فرمانده مستقیم ایشان هم ذیل اوراق را با امضاء تأیید نموده باشند، لکن به نظر می‌رسد فرمانده و ارشدترین مقام نظامی که ذیل اوراق بازداشت را امضاء نموده، مسئول بازداشت غیر قانونی متهم در مرجع قضایی باشد.

ب) فرضیات فرعی تحقیق

۳. خیر- به نظر می‌رسد با توجه به ارجاع قانونی پرونده در بازه زمانی قانونی ۲۴ ساعت توسط ضابطین نظامی، اگرچه تأکید قانون آیین دادرسی کیفری مبنی بر اطلاع ۲۴ ساعت بعد وقوع جرم است، لکن نمی‌توان آن را از مصادیق کتمان حقیقت احصاء نمود.

۴. خیر- اگر چه اثبات جرم برای ضابطین نظامی برای ارتکاب اعمال غیر قانونی در قبال متهم در بازه زمانی حضور در بازداشتگاه سخت به نظر می‌رسد؛ لکن در صورت اثبات دلایل متهم در محاکم نظامی (اعم از دادسراها و دادگاه‌های نظامی سازمان قضایی نیروهای مسلح)، شمول ماده ۴۹ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ در خصوص تنبیهات غیر قانونی مافوق بر علیه مادون خواهد بود.

۵. خیر- در بحث وقوع جرم، تمامی اقدامات ضابطین نظامی باید با هماهنگی دادستان نظامی استان باشد و در خصوص تلفن همراه متهم نیز با توجه به اینکه متهم شخصاً هنگام

ورود به بازداشتگاه آن را تحویل ضابطین داده، لکن ضابطین حق کنکاش در تلفن همراه متهم را نداشته، ولی اگر قطع نظر از جرم حادث شده متهم، ایشان را هنگام ورود به یگان نظامی با تفتیش متوجه دستگاه تلفن هوشمند وی کردند، با اجازه دادستان نظامی استان به جهت وارد نمودن وسایل غیر مجاز به یگان نظامی می توانند بررسی نمایند.

۶. به نظر می رسد باید اقدامات ضابطین نظامی در قبال افراد غیر نظامی در محدوده یگان نظامی با هماهنگی دادستان عمومی محل باشد (نه دادستان نظامی)، و بازداشت متهم غیر نظامی نیز با هماهنگی دادرای عمومی محل و در زمان غیر اداری با هماهنگی با قاضی کشیک دادرای عمومی محل بوده و بازداشت متهم غیر نظامی نیز باید در بازداشتگاه نیروی انتظامی به عنوان ضابط عام باشد نه در یگان نظامی سپاه، ارتش و وزارت دفاع (البته اداره اطلاعات با لحاظ مباحث امنیتی، با هماهنگی دادستان محل به نظر می رسد بتواند بازداشت نماید).

بخش پنجم: روش تحقیق و نحوه جمع آوری داده ها

تحقیق حاضر بر اساس روش تحقیق تحلیلی توصیفی خواهد بود و روش گرد آوری مطالب در این تحقیق به روش کتابخانه ای - اسنادی می باشد. ابزار اصلی گردآوری مطالب استفاده از فیش و کتاب و برنامه و نرم افزارهای کامپیوتری می باشد، که منابع مربوطه را مطالعه کرده و به صورت فیش برداری بر اساس پلان تهیه و مقاله به نگارش در آمده است.

بخش ششم: ساختار پژوهش

این مقاله در سه مبحث توسط نگارنده تنظیم گردیده که به ترتیب در مبحث اول به بیان مفاهیم اساسی پژوهش پرداخته و در مبحث دوم به بررسی تحت نظر بودن متهم توسط ضابطین نظامی در جرایم مشهود، در پرتو آیین دادرسی کیفری و در مبحث سوم، تحت نظر بودن متهم توسط ضابطین نظامی در جرایم مشهود، در پرتو قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح و آیین دادرسی نیروهای مسلح مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین نگارنده درصدد

است که طرز ارائه مطالب تحقیق ضمن این که از جنبه های نظری برخوردار باشد، جنبه های عملی و کاربردی نیز داشته باشد. ضمناً بهره وران کاربردی این پژوهش، دانشجویان حقوق - اداره کل حقوقی قوه قضائیه - سازمان قضایی نیروهای مسلح (اعم از دادسراها و دادگاه های نظامی و اداره کل حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح)، و واحدهای بازرسی و قضایی و حفاظت اطلاعات نیروهای مسلح و کارکنان شاغل و وظیفه سازمان های نیروهای مسلح می باشند. لازم به ذکر است جدید بودن موضوع و عدم کارشدن آن بدین صورت، و در مجموع بروز بودن موضوع و جامعیت آن در پرداخت به موضوع پژوهش است که آن را از دیگر موضوعات مشابه متمایز می سازد. مع الوصف در این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی سعی در بررسی آثار تحت نظر بودن متهم بیش از ۲۴ ساعت توسط ضابطین نظامی در جرایم مشهود با رویکرد بر یگانهای نظامی خواهیم داشت.

بخش هفتم: مفاهیم اساسی پژوهش

بند اول: تعریف کارکنان شاغل نیروهای مسلح

کارکنان شاغل نیروهای مسلح عبارتند از کارکنان پایور (کادر ثابت)، وظیفه، پیمانی، بسیجی و خرید خدمت^۱. (آیین نامه سطح سلامت کارکنان شاغل نیروهای مسلح، ۱۳۹۳)

بند دوم: سازمان قضایی نیروهای مسلح

سازمان قضایی نیروهای مسلح که در قانون به اختصار سازمان قضایی نامیده می شود، شامل دادسرا و دادگاه های نظامی می باشد^۲. (جهانگیر، منصور، ۱۳۹۶، مجموعه قوانین و مقررات مربوط به مجازات جرایم نیروهای مسلح و دادرسی نیروهای مسلح، انتشارات دیدار، ص ۱۱۷)

۱- آیین نامه هیئت وزیران در خصوص نحوه استفاده از خدمات اشخاص به صورت خرید خدمت توسط ارتش جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مصوب

۲. (ماده ۵۷۱ از قانون آیین دادرسی جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۹۳ نقل از روزنامه رسمی شماره ۲۰۹۳—۱۳۹۳/۸/۲۰—و قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲)

بند سوم: تخلفات انضباطی

تقصیر (سهل انگاری در اجرای قوانین، مقررات، دستورات نظامی و اداری) یا قصور (کوتاهی غیر عمدی) در اجرای وظایف محوله می باشد. (آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران-۱۳۶۹)

بند چهارم: بازداشت

بازداشت در فرهنگ معین به معنای جلوگیری، توقیف و حبس بوده و در فرهنگ فارسی عمید نیز به معنای منع، ممانعت، جلوگیری، توقیف و حبس و بازداشت کردن به معنای زندانی کردن کسی می باشد. همچنین در در دانشنامه اسلامی نیز به معنای حبس متهم در جریان تحقیقات مقدماتی است که گاهی تا پایان رسیدگی ماهوی و صدور حکم شروع و اجرای آن ادامه می یابد. لازم به ذکر است واژه بازداشت در وثیقه ای که دادسرا به عنوان تأمین از متهم اخذ می کند نیز به کار می رود. در این صورت بازداشت وصفی است که مرجع ذی صلاح به مال معین می دهد و آثاری مانند عدم امکان نقل و انتقال، و ضبط وثیقه در صورت عدم حضور متهم، بر آن مترتب می شود.

بخش هشتم: تحت نظر بودن متهم توسط ضابطین نظامی در جرایم مشهود، در پرتو

آیین دادرسی کیفری

بند اول: تحقیق و تفحص در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین

اصلاحات و الحاقات

ماده ۴۴ قانون آیین دادرسی کیفری: ضابطان دادگستری به محض اطلاع از وقوع جرم، در جرایم غیرمشهود مراتب را برای کسب تکلیف و اخذ دستورهای لازم به دادستان اعلام می کنند و دادستان نیز پس از بررسی لازم، دستور ادامه تحقیقات را صادر و یا تصمیم قضایی مناسب اتخاذ می کند. ضابطان دادگستری درباره جرایم مشهود، تمام اقدامات لازم را به منظور

حفظ آلات، ادوات، آثار، علائم و ادله وقوع جرم و جلوگیری از فرار یا مخفی شدن متهم و یا تبانی، به عمل می آورند، تحقیقات لازم را انجام می دهند و بلافاصله نتایج و مدارک به دست آمده را به اطلاع دادستان می رسانند. همچنین چنانچه شاهد یا مطلعی در صحنه وقوع جرم حضور داشته باشد؛ اسم، نشانی، شماره تلفن و سایر مشخصات ایشان را اخذ و در پرونده درج می کنند. ضابطان دادگستری در اجرای این ماده و ذیل ماده (۴۶) این قانون فقط در صورتی می توانند متهم را بازداشت نمایند که قرائن و امارات قوی بر ارتکاب جرم مشهود توسط وی وجود داشته باشد.

- ماده ۴۵ قانون آیین دادرسی کیفری : جرم در موارد زیر مشهود است :

- الف - در مرئی و منظر ضابطان دادگستری واقع شود یا مأموران یادشده بلافاصله در محل وقوع جرم حضور یابند و یا آثار جرم را بلافاصله پس از وقوع مشاهده کنند.
- ب - بزه دیده یا دو نفر یا بیشتر که ناظر وقوع جرم بوده اند، حین وقوع جرم یا بلافاصله پس از آن، شخص معینی را به عنوان مرتکب معرفی کنند.
- پ - بلافاصله پس از وقوع جرم، علائم و آثار واضح یا اسباب و ادله جرم در تصرف متهم یافت شود و یا تعلق اسباب و ادله یادشده به متهم محرز گردد.
- ت - متهم بلافاصله پس از وقوع جرم، قصد فرار داشته یا در حال فرار باشد یا بلافاصله پس از وقوع جرم دستگیر شود.
- ث - جرم در منزل یا محل سکنای افراد، اتفاق افتاده یا در حال وقوع باشد و شخص ساکن، در همان حال یا بلافاصله پس از وقوع جرم، ورود مأموران را به منزل یا محل سکنای خود درخواست کند.

ج - متهم بلافاصله پس از وقوع جرم، خود را معرفی کند و وقوع آن را خبر دهد.

چ - متهم ولگرد باشد و در آن محل نیز سوء شهرت داشته باشد.

تبصره ۱ ماده ۴۵ قانون آیین دادرسی کیفری : چنانچه جرایم موضوع بندهای (الف)، (ب)، (پ) و (ت) ماده (۳۰۲) این قانون به صورت مشهود واقع شود، در صورت عدم

حضور ضابطان دادگستری، تمام شهروندان می‌توانند اقدامات لازم را برای جلوگیری از فرار مرتکب جرم و حفظ صحنه جرم به عمل آورند.

تبصره ۲ ماده ۴۵ قانون آیین دادرسی کیفری: ولگرد کسی است که مسکن و مأوی مشخص و وسیله معاش معلوم و شغل یا حرفه معینی ندارد.

- ماده ۴۶ قانون آیین دادرسی کیفری: ضابطان دادگستری مکلفند نتیجه اقدامات خود را فوری به دادستان اطلاع دهند. چنانچه دادستان اقدامات انجام شده را کافی نداند، می‌تواند تکمیل آن را بخواهد. در این صورت، ضابطان باید طبق دستور دادستان تحقیقات و اقدامات قانونی را برای کشف جرم و تکمیل تحقیقات به عمل آورند، اما نمی‌توانند متهم را تحت نظر نگه دارند. چنانچه در جرایم مشهود، نگهداری متهم برای تکمیل تحقیقات ضروری باشد، ضابطان باید موضوع اتهام و ادله آن را بلافاصله و به طور کتبی به متهم ابلاغ و تفهیم کنند و مراتب را فوری برای اتخاذ تصمیم قانونی به اطلاع دادستان برسانند. در هر حال، ضابطان نمی‌توانند بیش از بیست و چهار ساعت متهم را تحت نظر قرار دهند.

بخش نهم: تحت نظر بودن متهم توسط ضابطین نظامی در جرایم مشهود، در پرتو قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح و آیین دادرسی نیروهای مسلح

بند اول: تحقیق و تفحص در قانون آیین دادرسی نیروهای مسلح مصوب ۱۳۹۳/۷/۸ و قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹

- ماده ۶۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری و آیین دادرسی نیروهای مسلح
ضابطان نظامی مأمورانی هستند که تحت نظارت و تعلیمات دادستان نظامی و دیگر مقامات قضائی مربوط در کشف جرم، حفظ آثار و علائم و جمع‌آوری ادله وقوع جرم، شناسایی، یافتن متهم و جلوگیری از فرار و یا مخفی شدن او، تحقیقات مقدماتی، ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضائی به موجب قانون اقدام می‌کنند.

- ماده ۴۹ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹

هر یک از فرماندهان و مسوولان نظامی به افراد تحت امر خود اهانت و یا خارج از محدوده اختیارات فرماندهی و آیین نامه انضباطی آنان را تنبیه نماید به حبس از دو ماه تا یک سال محکوم و هرگاه به موجب قوانین جزائی دیگر مستلزم حد یا قصاص یا دیه باشد به آن مجازات نیز محکوم می گردد.

بند دوم: انطباق ماده ۴۹ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹ با ماده ۴۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات و الحاقات

با بررسی مفاد پایانی ماده ۴۹ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح که به تبهات خارج از محدوده اختیارات فرماندهی و آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح اشاره نموده، لذا پرواضح است که چنانچه ضابطین نظامی در یگانهای نیروهای مسلح که از لحاظ سازمانی مستقل نبوده و تحت امر فرمانده و مسئول مافوق در بگان عمده (اعم از تیپ- لشکر و قرارگاه منطقه ای) می باشند و اوراق بازداشت متهمان نظامی (اعم از پایور و وظیفه) باید نهایتاً به امضای ارشد ترین نفر مسئول در یگان نظامی عمده برسد، علی ایحال چنانچه متهمان مذکور بیش از ۲۴ ساعت مقرر در ماده ۴۶ قانون آیین دادرسی کیفری تحت نظر یا به عبارتی در بازداشتگاه یگان نظامی بمانند، هنگام مراجعت به دادرسی نظامی می توانند از ضابطان نظامی یگان مربوطه و ایضاً فرماندهان و مسئولینی که ذیل اوراق بازداشت را امضاء نموده اند، شکواییه وفق ماده ۴۹ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح تحت عنوان تنبهاات خارج از محدوده اختیارات قانونی و آیین نامه انضباطی به مرجع محترم قضایی تقدیم نمایند.

نتیجه گیری

۱. مبحث جرم و تخلف از لحاظ آثار برخورد قانونی در نیروهای مسلح کاملاً یک مقوله مجزا بوده و تلفیق عناوین این دو موضوع با یکدیگر موجبات برخورد های خارج از ضوابط و مندرجات قوانین نیروهای مسلح می گردد.

۲. عنوان جرم باید توسط قانونگذار، صراحتاً در قانون مجازات اسلامی و قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح قیدگردیده و جرم انگاری شده و ایضاً برای آن جرم مجازات نیز در

نظر گرفته شده باشد. چنانچه ضابطین نظامی در نیروهای مسلح و یگانهای نظامی در خصوص بازداشت متهم بیش از ۲۴ ساعت اقدام نموده و پس از کشف جرایم مشهود و قبل ارسال پرونده متهم به مرجع محترم قضایی تخطی نموده و تحت عناوین مندرج درآیین نامه انضباطی همچون عدم رعایت قوانین و مقررات یا ارتکاب اعمال خلاف شئونات نظامی و غیره که جملگی آنها تخلف بوده نه جرم، و متعاقباً حق و حقوق متهمان نظامی در این موارد تضییع گردد، آنگاه متهمان نظامی پس از مراجعه به مرجع محترم قضایی می توانند از ضابطان و مسئولان یگان خود و افرادی که اوراق بازداشت غیر قانونی آنها را امضاء نموده اند شکایت نمایند.

۳. ارشد ترین نفر دستور دهنده بازداشت غیر قانونی متهم نظامی، خودش به اتهام اعمال تنبیهات خارج از محدوده اختیارات فرماندهی و آیین نامه انضباطی، مستفاد از ماده ۴۹ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ (در خصوص تنبیهات غیر قانونی مافوق بر علیه مادون) متهم خواهد بود، که صدور حکم مقتضی در راستای ثبوت جرم مربوطه از دو ماه تا یکسال حبس و هرگاه موجب قوانین جزایی دیگر مستلزم حد یا قصاص یا دیه باشد به آن مجازات نیز فرماندهان و مسئولین مربوطه محکوم خواهند گردید.

پیشنهادهای

اگرچه کلاسهای آگاه سازی قضایی توسط دادستان های نظامی استان ها و ایضاً ناحیه ها برای ضابطین نظامی بطور مستمر در سال برگزار می گردد، لکن از آنجایی که ضابطین نظامی در یگان خود از لحاظ سازمانی تحت امر فرماندهان و مسئولان یگان نظامی بوده و دستورات دادستان نظامی برای آنان حالت دستورات غیر سازمانی دارد، و حسب آنکه متهمان نظامی، بالاخص سربازان کم سواد که نمی توانند از حق و حقوق خود در مرجع قضایی به درستی دفاع نمایند، در خصوص مجازات برای عاملین بازداشت بیش از ۲۴ ساعت برای متهمین در جرایم مشهود، به نظر می رسد در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح حتماً باید قوانینی الحاق یا تصویب گردیده و ایضاً دادستان های نظامی و همچنین دادیار و بازپرس مربوطه در پرونده ارجاعی دادرسی نظامی با مذاقه بیشتری به پرونده بنگرند.

منابع و مأخذ

الف) کتاب ها

منصور، جهانگیر (۱۳۹۵)، قانون مجازات اسلامی، نشر دیدار، تهران، چاپ صد و چهارم.
منصور، جهانگیر (۱۳۹۶)، ، قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح و دادرسی نیروهای مسلح، نشر دیدار، تهران چاپ چهاردهم.
خالقی، دکتر علی (۱۳۹۵)، نکته ها در آیین دادرسی کیفری، انتشارات شهردانش، تهران، چاپ هفتم
بیگ زاده، دکتر صفر (۱۳۹۶)، مجموعه قوانین صبا، انتشارات کلک صبا، تهران، چاپ سی و چهارم

ب) قوانین و مقررات

آیین نامه تعیین سطح سلامت کارکنان نیروهای مسلح مصوب ۱۳۹۳
آیین دادرسی کیفری با آخرین اصلاحات و الحاقات مصوب ۱۳۹۴/۰۳/۲۴
قانون آیین دادرسی نیروهای مسلح و دادرسی الکترونیکی مصوب ۱۳۹۳
قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹